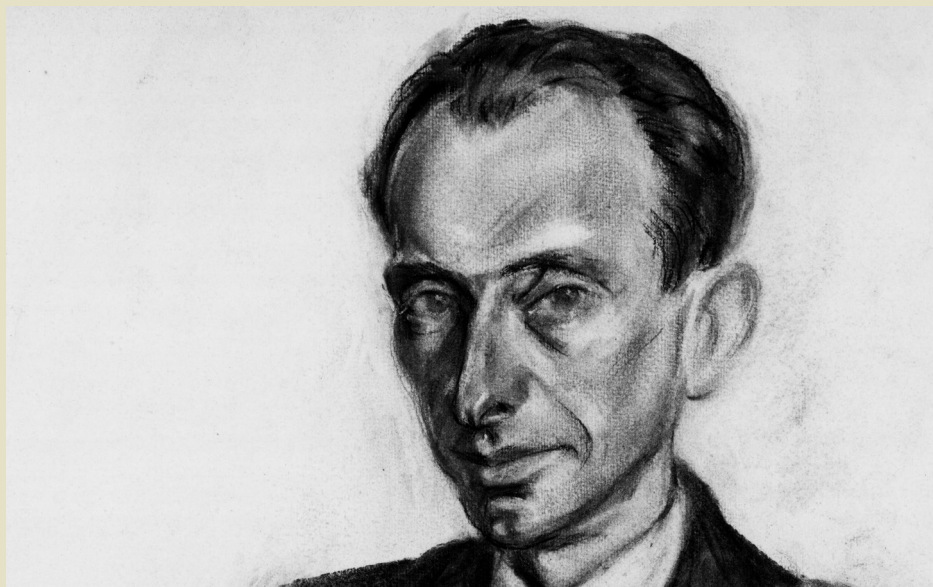

PANORAMA CRÍTIC DE LA NARRATIVA CATALANA D'ENTREGUERRES

DOMÈNEC GUANSÉ

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

DOMÈNEC GUANSÉ

Panorama crític de la narrativa catalana d'entreguerres

Edició a cura d'Antoni Isarch

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2022

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Primera edició, maig de 2022

© Hereus de Domènec Guansé, 2022

© Antoni Isarch, 2022, per la introducció i l'edició

La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-224-8

Dipòsit legal: B. 3305-2022

Imprès a Gráficas Rey

Disseny de la coberta: Jordi Avià i Blanca Hernández

Índex

<i>Domènec Guansé, crític literari</i> , per Antoni Isarch	7
I. NOVEL·LISTES I NARRADORS	25
<i>La Ben Plantada</i>	27
<i>Històries i Fantasies</i> , d'E. Martínez Ferrando	31
<i>L'home que tenia més d'una vida</i> , de Puig i Ferrerter	34
Josep Pla	37
<i>El mirall imaginari</i> , d'Alexandre Plana	40
<i>Jo!</i> , de Prudenci Bertrana	42
<i>Ma vida en doina</i> , novel·la de Joan Santamaria	45
<i>Un film</i> , de Víctor Català	47
<i>La germana</i> , de Pere Mialet	50
La novel·la i Puig i Ferrerter	52
<i>Relacions</i> , de Josep Pla	54
<i>Primavera inquieta</i> , d'E. Martínez Ferrando	57
<i>Dues conversions i una mort</i> , de Josep Lleonart	59
<i>L'illa del gran experiment</i> , d'Onofre Parés	61
<i>El crim de Pere Darnell</i> , de Joan Puig i Ferrerter	63
<i>Tàntal</i> , de Miquel Llor	67
<i>La mort d'En Joan Apòstol</i> , de Pere Coromines	70
<i>All i salobre</i> , de Josep Maria de Sagarra	74
<i>Eulàlia</i> , de Maria Teresa Vernet	77
<i>Entre els isards i la boira</i> , de Millàs-Raurell	79
<i>L'home que es va perdre</i> , de Francesc Trabal	82
<i>El cercle màgic</i> , de Puig i Ferrerter	84
<i>Dies verges</i> , de Joan Mínguez	86
<i>Fanny</i> , de Carles Soldevila	89

Roig i Raventós, J.— <i>Esbarzer</i>	92
Capdevila, Carles.— <i>L'amor retrobat</i>	94
Català, Víctor.— <i>Contrallums</i>	97
Llor, Miquel.— <i>Laura a la ciutat dels sants</i>	99
<i>El rellogat del tercer pis</i> , de J. Navarro Costabella	102
<i>Eva</i> , de Carles Soldevila	105
<i>L'hereu</i>	108
Una novel·la popular	111
<i>Teresa o la vida amorosa d'una dona</i>	114
<i>Vida privada</i> , de Josep Maria de Sagarra	117
<i>Notes d'un estudiant que va morir boig</i> de S. Juan Arbó	121
<i>Valentina</i> , de Carles Soldevila	123
<i>Pina, la italiana del dancing</i> de Pere Coromines	126
<i>Camins de França</i> , de J. Puig i Ferreter	128
Un llibre de Pere Coromines. <i>Prometeu</i>	139
<i>Un dia de la vida d'un home</i> per Mercè Rodoreda	142
<i>Miratge a Citea</i> per Salvador Espriu	143
<i>Elionor</i> per Josep Sol	145
El Premi del Club dels Novel·listes	147
Un nou escriptor	149
Entre noies i nois del nostre temps	151
II. ALTRES FORMES PROSÍSTIQUES	153
<i>Visions d'Orient</i> , de Francesc Cambó	155
Un pròleg d'Alexandre Plana i un llibre de Carner	157
<i>Caceres a l'Àfrica tropical</i> , de N. M. Rubió	161
<i>L'endemà de cada dia</i> , de J. M. López-Picó	162
Els personatges de carn i ossos	164
<i>Fulls de Dietari</i> , de Carles Soldevila	167
Biografies, confessions... ..	169
Llibres de moda	171
Biografies novel·lades	173
<i>Breviari crític</i> , de Manuel de Montoliu	175
La Natura verge	179
Un llibre divertit	181
Les biografies que ens fan falta	183

III. LA VIDA LITERÀRIA.....	185
Del silenci	187
Premis	189
Les novel·les setmanals	191
Novel·les, benefactores novel·les	193
La crisi del llibre	195
«A Tot Vent»	197
La pobreta Manon	199
Els joves i la literatura	201
La <i>catharsis</i>	204
El Premi Crexells	206
Possibilitats de fer novel·la	208
La novel·la de Barcelona	210
Ruralisme	212
Balanç	214
La conquesta del públic	216
A propòsit d' <i>Imatges</i>	219
Un llibre per a la joventut	222
Les dones i les lletres	225
L'eficàcia del Premi Crexells	228
El ruralisme i la ciutat en la novel·la	231
Literatura i frivolitat	233
Psicologia i literatura	235
La reglamentació i el jurat dels premis literaris	237

«Només es fan perdurables aquelles crítiques que s'esforcen a comprendre i que, de vegades, anticipant-se al seu temps, descobrixen una obra o un autor, i tracten d'imposar-los.»

DOMÈNEC GUANSÉ, «La moralitat i la crítica»

Domènec Guansé, crític literari

En els darrers trenta anys, l'avenç en el camp dels estudis literaris ha permès traçar línies clares i precises pel que fa a l'evolució de les lletres catalanes contemporànies. L'estabilització en l'àmbit universitari de plans docents, projectes de recerca i suport a la investigació ha afavorit que els professionals poguessin dedicar-se a il·luminar zones ombrívoles de la cultura autòctona i a consolidar, així, noves aproximacions a autors sovint desatesos. En efecte, Joan Maragall, Víctor Català, Eugeni d'Ors, Llorenç Vilallonga o Mercè Rodoreda han deixat de ser els objectes preferents d'atenció acadèmica perquè altres noms propis se'ls han afegit per secundar-los en el complex mapa literari del segle xx. Avui, les aportacions bibliogràfiques sobre Aurora Bertrana, Vicenç Riera Llorca, Armand Obiols, Rafael Tasis o Ramon Esquerra, entre molts d'altres, ja no són escadusseres notes marginals, sinó complets estudis que contribueixen a eixamplar el terreny sobre el qual es perfà, any rere any, un paisatge cada cop més ric i variat.

Domènec Guansé i Salesas (1894-1978) també és un d'aquests homes de lletres que en l'actualitat gaudeixen d'una consideració bibliogràfica estimable. Vista la seva trajectòria professional amb la necessària perspectiva del temps, podríem dir que la fama pervinguda pels arxireferenciats *Retrats literaris* (1947) —revisats i reeditats el 1966 amb el títol *Abans d'ara*— ha jugat, paradoxalment, en contra de la posteritat de Guansé. Si d'una banda es tracta d'un èxit merescut atesa la transcendència i la vàlua cultural d'aquesta fita del memorialisme de la diàspora, de l'altra el llibre ha produït un cert eclipsament de la resta del corpus guansenià.

I tanmateix, la seva dedicació a la crítica de llibres i al periodisme és un dels episodis essencials per a la reconstrucció del

món literari anterior a 1936.¹ La producció de Domènec Guansé en aquests camps és sinònim de perseverança immarcescible, no ja només durant el fèrtil període que va de 1924 a 1936, sinó durant tota una vida. Pocs autors poden presumir d'una regularitat estesa des de final dels anys deu fins als darrers anys setanta, poc abans de traspassar. Els seus articles, escampats arreu d'incomptables revistes, diaris, butlletins, monografies i publicacions de tota mena, són el testimoni fefaent que la reflexió teòrica sobre el fet literari és, de fet, el veritable fil de continuïtat de tota la trajectòria de Domènec Guansé que relliga les diverses etapes del seu periple intel·lectual (dictadura, República, revolució i Guerra Civil, exili, retorn). Dit altrament: Guansé ha estat un dels autors que més ha contribuït a dotar de consciència pròpia les lletres catalanes contemporànies i a presentar-ne un relat coherent i articulat. I ho ha fet amb ressenyes, reflexions pedagògiques o revisions panoràmiques; amb cròniques teatrals, assaigs o articles periodístics; en fi, amb biografies divulgatives, notes necrològiques i retrats literaris.

De totes aquestes etapes, ens volem centrar en la primera. Entre 1922 i 1936, Guansé consolida unes bases teòriques i uns principis d'actuació que conservarà, amb poques variacions, fins a la fi dels seus dies. L'ofici crític exercit de forma ininterrompuda durant prop de dues dècades testimonia la fe insubornable de Guansé en la literatura com un dels motors de l'engranatge cultural, alhora que fa palesa la seva consciència del moment quasi fundacional d'un sistema literari ple, amb una meritòria harmonització dels agents implicats: creadors, editorials, mitjans de comunicació i públic lector.

Domènec Guansé s'estrena com a crític el 1920 a la premsa tarragonina. Els primers escrits que hi publica se centren de

1. Per a la trajectòria crítica guanseniana anterior a 1936, vegeu Montserrat CORRETGER, «El combat per la novel·la (1924-1936)», dins: *Escriptors, periodistes i crítics*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, p. 9-84; EADEM, «Formació del pensament crític de Guansé (1924-1939): un hereu d'Yxart», dins: *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l'exili i el retorn*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 9-29, i Antoni ISARCH, «Domènec Guansé i la novel·la. Crítica literària a la *Revista de Catalunya* (1924-1931)», *Els Marges*, núm. 91 (primavera 2010), p. 16-35.

manera gairebé exclusiva en la narrativa i la dramaturgia espanyoles dels segles XIX i XX. Només molt escadusserament hi treu el cap la literatura catalana, amb al·lusions col·laterals a Verdaguer, Maragall, Carner i, sobretot, Eugeni d'Ors. En l'àmbit escènic sovintegen, més que no pas les cròniques d'espectacles i estrenes, les valoracions generals sobre la vigència del gènere dramàtic, les preferències del públic o les propostes destinades a combatre la secular crisi del sector teatral. Pel que fa als gèneres narratius, els autors ressenyats tracen una constel·lació que permet dibuixar les incipients preferències estètiques de Guansé, que en el pla creatiu —la seva altra gran vocació— també són clares i, no cal dir-ho, convergents amb els interessos que manifesta com a crític. Així, hi predomina l'univers finisecular, decadent i, segons com, fins i tot de l'anomenada *novela galante*, tot plegat en aiguabarreig amb el naturalisme: hi trobem notes sobre Leopoldo López de Sáa, Emilio Carrere, Eduardo Zamacois, José Francés o Pío Baroja; al·lusions freqüents a Pérez Galdós o Pardo Bazán, i tot un repertori referencial inequívoc: Huysmans, Wilde, D'Annunzio, Rodenbach o Rubén Darío, entre d'altres.

Tanmateix, la crítica encara ocupa un espai secundari. A banda de la dèria creativa que es manifesta en narracions i proses poètiques publicades a la premsa, l'ocupació principal del jove Guansé és el periodisme cultural i d'actualitat, al qual s'acaba consagrant professionalment a redós del *Diario de Tarragona*, primer, i del *Tarragona*, poc després. De fet, és la faceta que li atorga reconeixement social i un cert renom local, i és també la que li comportarà, en virtut d'una ploma esmolada i incisiva, enemistats i polèmiques, a més d'un paper de *maître à penser* dins l'ambient encara un bon xic encofurnat de la societat tarragonina.²

El setembre de l'any 1922 Guansé se'n va a viure a Barcelona, on inicia una nova etapa gràcies al ventall de possibilitats professionals que s'obren al seu davant. Cridat per Antoni Rovira i Virgili, a partir de 1924 comença a col·laborar a la secció «Els Llibres» de la *Revista de Catalunya*, una de les tribunes capdavanteres dels anys vint en el context de superació del noucentisme

2. La presència de Guansé a la premsa tarragonina és analitzada a Antoni ISARCH, *El batec de l'època. Domènec Guansé i el periodisme (1918-1936)*. Pròleg de Francesc Foguet i Boreu. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2021, p. 27-65.

i l'establiment d'una nova situació cultural. En aquesta fase, el periodisme cedeix la preeminència a la crítica literària. Guansé manté el seu «Comentario» al *Tarragona* fins a 1926, i no serà fins a l'octubre de 1927 que reprèn l'artículisme d'actualitat, ara de manera gairebé diària des de *La Nau*, una altra de les iniciatives periodístiques de Rovira i Virgili, i des de *L'Esquella de la Torratxa*, amb notes d'un estil punyent i desacomplexat.

L'entrada a la *Revista de Catalunya* suposa el començament d'una dedicació assídua a l'actualitat llibresca. Guansé de seguida assoleix un paper rellevant a la tribuna de Rovira, fins al punt que acaba essent el responsable exclusiu de la subsecció de les «Cròniques Catalanes» dedicada a les lletres. El tarragoní aprofita aquesta circumstància per anar desgranant el seu pensament literariocultural, que coincideix punt per punt amb l'ideari del director, tant pel que fa als gustos estètics com a les necessitats de la institució literària.³ Conscient de la importància de «crear un públic» que contribueixi a consolidar un mercat editorial que tot just comença a desvetllar-se de la letargia, Guansé no dubta a arrengrer-se amb Josep Pla, Joan Puig i Ferrer, Josep M. de Sagarra i altres crítics i escriptors que, amb l'inici de la Dictadura de Primo de Rivera, s'afanyen a presentar les seves credencials antinoucentistes bo i potenciant un tipus de literatura antiidealista i lligada a la realitat. Val a dir que la consciència sobre els impulsors del canvi cultural no es deu a cap intuïció fortuïta, sinó a una comprensió del moment literari perfectament assumida: el març de 1925, a la *Revista de Catalunya*, reporta els noms de Pla i Sagarra a propòsit d'una conferència de Josep M. Junoy; i anys més tard, des de *La Rambla*, encara escriurà que «els principals promotors d'aquest estat nou de consciència en els escriptors foren Carles Soldevila, Josep Pla, Josep Maria de Sagarra» (11-I-1932).

Des d'un altaveu privilegiat, doncs, Guansé endega la confecció d'un nou mapa novel·lístic i d'una sèrie de categories estètiques que en el tombant estratègic de 1924-1925 resulten plenament operatives, malgrat les dificultats per manejar amb nitidesa algunes de les etiquetes que posa en funcionament. Domènec

3. Per al sentit de la revista als anys vint i la funció que hi exerceix Guansé, vegeu Antoni ISARCH, «"Cròniques Catalanes": crítica i ideologia literària a la *Revista de Catalunya*», *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXIII (2012), p. 213-229.

Guansé actua com un crític militant i explicita la voluntat d'incidir en el panorama literari, sobretot en els primers anys, quan cal desbrossar el terreny, definir posicions i mostrar afinitats estètiques.⁴ La ressenya de novembre de 1924 dedicada a *Històries i fantasies*, d'Ernest Martínez Ferrando és, en aquest sentit, un text emblemàtic, un reclàm en tota regla de novel·listes «al gust actual» enfront dels simples prosadors, aquells que només fan «filigranes retòriques».

Per la seva formació, Guansé tendeix a llegir les obres com el resultat i l'efecte de cada moment històric, i per això prefereix les aportacions que, al seu parer, copsen amb lucidesa el sentit del temps present. D'aquesta manera, estén el certificat de defunció del noucentisme amb valoracions restrictives de López-Picó, així com de *Les bonhomies* i *Tres estels i un ròssec*, de Josep Carner. Pondera mesuradament els llibres dels «artífexs» com Josep Leonart o Alexandre Plana, sobretot pel guany per a la llengua literària. No dubta a posar en qüestió el reingrés de Víctor Català al nou escenari amb *Un film*, en una ressenya tan difosa com mal compresa (encara avui), de la mateixa manera que reivindica sense complexos novel·listes i narradors que hom donava per amortitzats, com Joan Santamaria o Prudenci Bertrana.

No cal dir, arribats en aquest punt, que el gènere que senyoreja de cap a cap a les pàgines literàries de la *Revista de Catalunya* és el novel·lístic. L'atenció prioritària que dedica als narradors catalans, ja siguin els vells autors consolidats, ja siguin les noves promeses, es decanta tot sovint cap a la novel·la. Les reflexions de caràcter general versen en moltes ocasions sobre la funció d'aquesta en el mercat editorial, els models forans que poden esperonar-ne el conreu autòcton i fins qüestions d'ordre moral. L'atenció a les varietats prosístiques no fictionals com la biografia, les cròniques periodístiques o els llibres de viatges està sovint motivada per les interconnexions que estableixen amb la novel·la. Moltes ressenyes són, més que un exercici hermenèutic particular, veritables tractats sobre el gènere, com il·lustra, entre d'altres, l'extens escrit que dedica l'abril de 1929 al *Breviari crític* de Manuel de Montoliu.

Quan Domènec Guansé s'enfronta amb una novel·la, parteix

4. Vegeu Jordi CASTELLANOS, *Escriure amb el ritme de la sang*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005.

d'una concepció forjada en bona part durant la seva etapa de formació intel·lectual. Les seves lectures iniciàtiques comprenen un univers de narradors del segle XIX, des de fulletonistes com Eugène Sue o autors populars com Emilio Salgari fins a plomes de primera línia, com Dickens o Dostoievski. Tanmateix, la tirada més notòria és cap als grans noms de la narrativa francesa del vuitcents: Stendhal, Émile Zola, Anatole France i, sobretot, Honoré de Balzac. Les al·lusions a molts d'aquests novel·listes al llarg del seu extens articulisme són molt quantioses i sempre pertinents, cosa que en testimonia una coneixença profunda i sostinguda. Ni tan sols els freqüents esments als escriptors que associa a la modernitat, com André Gide o Marcel Proust, hi són comparables.

D'aquí ve la proximitat de Guansé a la crítica positivista, que interioritza molt probablement a través de l'obra de Josep Yxart —de qui n'havia de publicar una biografia per a Edicions Proa a la darrereria de 1929.⁵ És aquest factor el que predisposa el taragoní a valorar amb preferència patrons novel·lístics propers o assimilables amb el realisme i el naturalisme, així com a comparar els autors que ressenya amb Balzac, Zola o Dostoievski. Cal matisar, tanmateix, una adscripció ortodoxa a aquests corrents: «El gust pel natural i per la veritat» —escriu Guansé el novembre de 1925 comentant *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de Manuel Brunet— no té res a veure amb el naturalisme, «que deixava tantes voltes en divorci l'estil i l'acció o el pensament». En termes pràctics, per al crític, realisme i naturalisme signifiquen més aviat una determinada sensibilitat davant la realitat i la manera com aquesta es plasma literàriament. Per això, sobretot els primers anys d'activitat recensionadora, sovintegen les defenses d'una literatura basada en la sinceritat: «tota la literatura que no vibra amb el ritme de la sang és una literatura morta, és una literatura que no tindrà, en cap banda, transcendència», sentència el novembre de 1924. Bé que no pas l'únic, el cas de Joan Puig i Ferrer és molt aclaridor d'aquests pressupòsits que informen la crítica guanseniana; les recensions d'*El cercle màgic* i de *Camins de França* que hem inclòs a l'antologia així ho evidencien, però en realitat totes les obres que l'autor de la Selva del Camp publica en aquests anys, com

5. Vegeu Montserrat CORRETER, «Formació del pensament crític de Guansé (1924-1939): un hereu d'Yxart», *op. cit.*, p. 10-14.

L'home que tenia més d'una vida o *Servitud* vehiculen reflexions en la mateixa direcció.

En un sentit semblant, Guansé assumeix i personalitza uns principis metodològics propers a Sainte-Beuve. El coneixement de l'home és fonamental per a la comprensió pregona d'una obra, sorgida, al capdavant, de la mateixa essència humana fins al punt de fer-se difícil la dissociació de l'un i l'altra. Són freqüents, quan escau, les consideracions sobre el temperament dels literats, sobre el seu medi social o vital i sobre el moment de la trajectòria en què una determinada obra apareix i interacciona amb les precedents i les coetànies d'altri. A la ressenya que dedica el juny de 1925 a *Les bonhomies*, afirma: «Aquesta manera de fer crítica posant en relació l'home i l'obra, té, sens dubte, els seus perills, per les dificultats de conèixer l'home; però és l'única mena de crítica que, en molts casos, pot aportar una llum definitiva sobre l'obra». L'esforç per traçar un retrat psicològic precís de l'escriptor facilita l'accés al sentit últim d'un text, i d'aquí el reclam pel rigor històric en aquest terreny: «estrafer amb traça una figura ens sembla precisament una manca de respecte a la figura estafeta, i una mofa al lector, al qual la veritat li és escamotejada indignament», recorda des de *La Nau* (20-II-1929). A més, l'aplicació d'aquest sistema crític explica el seu viu interès pel biografisme, ja molt evident en els anys vint i trenta i absolutament central en l'etapa d'exili. El 1936, per exemple, reclamarà de manera molt saintebeuviana «biografies amb esperit modern, que ens expliquin l'home, el seu pensament i la seva obra, com un tot indissoluble, i d'una manera viva i bategant» (18-IV-1936).

Atesa la caracterització que presentem, es dedueix que la concepció de Guansé sobre la modernitat novel·lística no és gaire trencadora: «La novel·la moderna ideal serà la que aconseguixi ajuntar la vitalitat, la humanitat que hi aportà el geni d'un Balzac, d'un Dostoievski i els refinaments dels artífexs», escriu el març de 1927 a *La Nova Revista*. Val a dir, però, que Domènec Guansé és un crític amatent als nous corrents estètics que es comencen a manifestar en la literatura catalana. Així, si bé és cert que la base teòrica del seu pensament novel·lístic és tributària dels valors del segle XIX, no ho és menys que de seguida —en ressenyar *La germana*, de Pere Mialet, el gener de 1927— detecta la irrupció del psicologisme en els autors catalans, amb relació al qual, tot i les prevencions que li desperta quan s'aplica en grau extrem,

es posiciona favorablement. I tampoc no es pot passar per alt el coneixement de la crítica europea de més actualitat, en especial la francesa: l'agost de 1928 comenta un article de Maurice Pajiranine sobre Lev Tolstoi aparegut a la prestigiosa *Europe* només quinze dies abans; esmenta el Populisme propugnat per André Thérive el mateix 1929 en què se'n publica el primer manifest; segueix els articles de Francis Carco al setmanari *Gringoire*; valora el nou reconeixement coetani de Zola a França, i, en fi, està al cas d'assajos importants de Paul Souday, Henri Massis o André Berge.

Després d'una aturada forçosa el 1931, la *Revista de Catalunya* es reprèn el 1934, però Guansé ja no hi té el paper preponderant que hi havia exercit entre 1924 i l'inici de la República. D'aquesta nova etapa de la revista que ara comanda Ferran Soldevila, cal destacar-ne un extens assaig dedicat a *Camins de França*, de Joan Puig i Ferrer. Guansé hi desgrana els elements estructurals del llibre, en valora sense titubeigs la importància per a la prosa contemporània i desmenteix certs tòpics relatius a les influències de l'obra. Sense cap mena de dubte, és un dels seus textos més importants.

La *Revista de Catalunya* constitueix l'eix articulador de l'activitat crítica de Guansé en la preguerra. Acull les ressenyes de més extensió, en les quals analitza les obres amb un sentit precís i afinat, les situa dins el conjunt de la producció dels autors en qüestió, fa valuoses observacions estilístiques i lingüístiques i no s'està de reclamar, quan convé, més autoexigència als literats que no atenyen uns estàndards qualitius dignes de la flamant institució literària.

Al voltant d'aquesta, però, hi ha altres plataformes des de les quals Guansé també segueix l'actualitat literària entesa àmpliament. Així, la periodicitat mensual de la *Revista de Catalunya* s'enriqueix amb les col·laboracions a *La Nau* i a *La Publicitat*, sobretot a partir de 1927, per bé que les seves cròniques teatrals ja s'hi han estat publicant al llarg dels anys anteriors, compartint la secció amb Josep M. de Sagarra.⁶

6. Josep M. de SAGARRA, *Crítiques teatrals a «La Publicitat», 1922-1927*. A cura de Xavier Fàbregas. Barcelona: Edicions 62-Institut del Teatre, 1987, p. 215. Vegeu també FRANCESC FOGUET I BOREU, «La crítica teatral de Domènec

Els articles de *La Nau* dedicats a la literatura rarament es concreten en comentaris específics d'obres. Guansé opta per una línia més propera a l'articulisme cultural, en sintonia amb el to d'actualitat de la secció «Del matí al vespre». Això no obstant, el biaix literari és evident, i són força habituals els articles sobre la relació entre generacions d'escriptors, la política de traduccions, l'estratificació de l'oferta editorial, les concomitàncies amb el cinema o la importància dels gèneres no ficcionals que comencen a freqüentar els aparadors de les llibreries, com ara les biografies novel·lades, els assaigs polítics o els llibres de viatges. Sembla talment que Guansé, conscient que el lector habitual de *La Nau* no es caracteritza per cap inquietud literària en particular, faci un esforç divulgador per seduir-lo, atès que «els llibres de literatura són, no solament una diversió immediata, sinó un mitjà d'enriquir la intel·ligència, de descobrir molts aspectes interessants de la vida i de fer-la esdevenir més intensa, més plena de sentit i més amable» (30-VII-1928).

Des de *La Publicitat*, Guansé pot exercir un escrutini més acurat del dia a dia editorial, cosa que lliga encara més la seva activitat a l'evolució de la vida novel·lística. Per bé que també hi escriu reportatges o entrevistes amb escriptors, dramaturgs i editors a les «Informacions de *La Publicitat*», les ressenyes tenen un pes específic dominant dins el diari. A partir de l'estiu de 1928 se n'incrementa la freqüència, la major part de les quals a la secció «Les Lletres». Un dels trets que caracteritzen les notes de *La Publicitat* és l'ús pretextual dels llibres ressenyats per a la reflexió teòrica al voltant del gènere. Així, els textos tendeixen a cobrir dos aspectes interrelacionats: en un extrem, l'assoliment particular de la narració comentada com una fita més d'una trajectòria individual (i en aquest terreny Guansé fa gala d'un bagatge vastíssim de lectures), com il·lustra de forma paradigmàtica l'escrit que dedica a *El crim de Pere Darnell*, de Joan Puig i Ferrer (14-I-1928). A l'altre extrem, l'aportació de la dita obra en la construcció de la institució novel·lística a Catalunya i les eventuais connexions que estableix amb altres textos coetanis o de la tradició, a l'estil del que exposa a propòsit d'*El rellogat del tercer pis*, de Josep Navarro Costabella

Guansé a *La Publicitat* i a *La Rambla* (1931-1936)», dins: *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes. LXVII. Miscel·lània Jordi Bruguera, 1*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013, p. 147-168.

(17-vii-1931). No cal dir, tanmateix, que també hi podem llegir ressenyes centrades en exclusiva en l'obra que les motiva, com les consagrades a *All i salobre*, de Josep M. de Sagarra (6-i-1929) o a *Teresa o la vida amorosa d'una dona*, de Carme Montoriol (14-v-1932).

Domènec Guansé participa activament en els debats més destacats del món cultural. La vella polèmica entre l'art i la moral, que ressorgeix amb motiu d'*El senyoret Lluís* (1926), de Carles Soldevila, el motiva a escriure alguns articles de gran lucidesa, defenses a ultrança de la llibertat creativa. En aquesta qüestió, s'arreglera al costat de les veus més progressistes, als antípodes de les posicions catòliques, amb Manuel de Montoliu al capdavant. Guansé és el flagell de revistes com *Catalunya Social*, que en fan sovint blanc de les seves invectives, i manté no poques batusses dialèctiques amb Montoliu. El text que recollim, centrat d'antuvi en el *Breviari crític*, constitueix una mostra exemplar d'aquesta polèmica, per bé que les al·lusions a la moral sovintegen en el conjunt del ressenyisme guansenià. Convençut de la veritat de la seva posició, Guansé es dreça com un crític amatent a desemmascarar la impostura de certes actituds i a combatre la intolerància que emana de les capçaleres catòliques. Pel que fa al debat sobre la novel·la ciutadana, Guansé se'n mostra partidari i en diverses ocasions en reclama de forma explícita les possibilitats creatives amb relació a Barcelona: amb motiu de la frustrada concessió del primer Premi Crexells (15-xii-1928) o a propòsit de certes publicacions franceses (9-iii-1929), per exemple. Però al mateix temps defensa amb fermesa el ruralisme i el rendiment literari que aquest ha tingut dins la tradició narrativa catalana, perquè, tal com afirma des de *La Nau*, és «tan agraït i tan fecund com la novel·la o el drama burgès o aristocràtic, del taller o del prostíbul» (8-x-1929).

Els dos novel·listes catalans més presents a les cròniques guansenianes són, sense cap mena de dubte, Joan Puig i Ferrer i Carles Soldevila. En la nostra antologia hem volgut reflectir aquesta atenció preferent atorgant-los una proporcionalitat ajustada al conjunt del corpus escrit de Guansé, i per tant, superior a la resta de plomes coetànies. Ja no es tracta només de les notes i recensions dedicades als dos autors, sinó de les al·lusions constants en textos d'altri, com a pedra de toc, com a referents lingüístics i estilístics o, encara més sovint, com a patrons estètics. Al capdavant, Soldevila i Puig representen dos models diferents,

dues maneres d'assumir el repte de la represa novel·lística; allunyats i, amb el pas dels anys, en progressiva divergència. Però no exactament antagònics, si més no als ulls de Guansé. Ambdós, erigits en una mena de caps d'escola, resolten amb propostes igualment vàlides el col·lapse en què la novel·la catalana s'ha vist immersa a les acaballes de la dècada dels anys vint.

Per altra banda, durant aquesta mateixa època Guansé ha intensificat l'activitat creativa en dos fronts que li reportaran un reconeixement considerable. El primer és la prosa ficcional. El 1927 apareix el seu primer recull contístic important a la Llibreria Catalònia, *La Venus de la careta*, i el 1930 veu la llum *Com vaig assassinar Georgina*, que inclou una *nouvelle* (de títol homònim al recull) de certa ambició creativa. Ambdues obres palesen una actualització de les seves preferències literàries, sense que, però, se n'acabi de deslligar per complet. La temptació d'una lectura interrelacionada de l'obra crítica i la de ficció és forta: l'autor, reïx a formalitzar en el terreny creatiu allò que exposa de forma teòrica? La seva producció narrativa fressa camins diferents que la crítica, ben bé com si la modernitat per la qual tant combat Guansé no fos aplicable a unes narracions tributàries de models literaris ja superats. La seva primera novel·la llarga, *Les cadenes d'Eva* (1932), rebla aquesta interpretació tot i assenyalar un cert avenç. L'única excepció, de fet, és *Una nit* (1935), última obra que es publica abans de la Guerra Civil i culminació del procés maduratiu de la narrativa guanseniana.

El segon és la traducció. A partir de 1928 Guansé s'hi dedica ocasionalment, esperonat per les possibilitats d'estabilització professional, però també guiat per la funció de servei a la literatura catalana. En efecte, a propòsit de la famosa traducció de *Manon Lescaut* Guansé explicita la consciència del «sentit de responsabilitat». Les obres que tria (i les que projecta) busquen de manera evident el guany d'un públic majoritari, sobretot femení, d'una relativa formació cultural i amb expectatives de creixement cap a lectures més qualificades. Successivament, traduirà Voltaire, Pierre Louÿs, Guy de Maupassant i Balzac, a banda d'algunes incursions escadusseres de menor extensió que veuen la llum en revistes diverses.⁷

7. Antoni ISARCH, «Domènec Guansé, divulgador de la literatura francesa (1924-1933)», *Anuari TRILCAT*, núm. 8 (2018), p. 3-21.

Fins a 1930, Guansé és un nom important en l'àmbit de la crítica novel·lística, i la pràctica totalitat de les novetats bibliogràfiques són sotmeses a l'escrutini valoratiu de la seva ploma. Això significa que no només s'ocupa dels escriptors catalans, sinó també dels estrangers. La instauració d'una certa política de traduccions a partir de 1928 és un factor determinant, gràcies sobretot a la irrupció d'Edicions Proa, l'esperó definitiu per a la incorporació d'una nòmina d'autors forans en català. De fet, la faceta de comentarista de les novetats de literatura estrangera no és de cap manera subsidiària de l'atenció crítica envers la narrativa catalana. Es tracta d'un interès sostingut i molt destacable, que presenta un elevat grau de complementarietat amb la segona. Guansé es mostra hàbil a trobar connexions entre els noms d'aquí i de fora, n'identifica influències i presències, afinitats i divergències, i en definitiva aplica una mirada homogènia a la producció catalana i l'estrangera, tractades en peu d'igualtat. Així, per exemple, les referències a Dostoievski en parlar de Puig i Ferrer són gairebé un lloc comú, gairebé tant com ho serà esmentar Voltaire quan ressenyi Soldevila. Atesa la funció de modelatge que, per a Guansé, els novel·listes forans poden exercir sobre els catalans, a la nostra antologia n'incloem de forma excepcional una mostra: el comentari d'*El Roig i el Negre* aparegut a *La Rambla de Catalunya* (16-II-1931) constitueix tot un tractat novel·lístic de primera mà, amb reflexions que transcendeixen la mera nota valorativa.

La nova dècada implica alguns canvis en les col·laboracions en premsa de Guansé, el més important dels quals és l'entrada a *La Rambla*. Aquest canvi és substancial pel que fa a la crítica literària. Si a *La Publicitat* continua lliurant acurades ressenyes que segueixen de prop l'actualitat editorial, a la nova capçalera hi enceta visions panoràmiques amb voluntat de balanç. Ocasionalment pot ser una obra concreta la que motivi l'article, però Guansé s'hi atura de passada per centrar-se en valoracions generals. La recensió de *Pau Canyelles, exdífunt*, de Joaquim Ventalló (11-I-1932), n'és un bon exemple. Fa tota la sensació que a *La Rambla* gaudeix d'una gran llibertat per escriure-hi sobre qual·sevol aspecte, i Guansé no decep: sense oblidar en cap moment el rol de crític literari, recupera el de comentarista d'actualitat, interromput d'ençà de la seva sortida de *La Nau*, el mateix 1930. Així, és aquesta dualitat —unida als canvis successius de la publicació, que passa de diari a revista i a setmanari— allò que modula

la intensitat i la tipologia de la participació guanseniana en el projecte. Tanmateix, no és fins a 1936 que *La Rambla*, convertida en «diari catalanista de les esquerres», conté una secció fixa de l'autor, intitulada «Vida literària». Es tracta d'una secció renovadora si es compara amb el que Guansé ha estat fent fins ara en el terreny crític, i evidencia el marge de moviments que hom li atorga, en virtut de la dilatada trajectòria cultural que el valida. La tipologia de textos és variada. Les ressenyes convencionals, per exemple, es dilueixen en benefici d'escrits generalistes al voltant de l'escriptor i no pas de l'obra. Hi trobem reflexions sobre novel·la, sobre premis o sobre algunes traduccions. La premissa és que el tema, fent honor a l'epígraf que les acull, estigui lligat a la «vida literària» catalana. La freqüència, a més, és més alta que en altres casos, amb tres i fins quatre articles setmanals.

Tenint en compte el panorama descrit, és lícit demanar-se per què Domènec Guansé no es va decidir a aplegar una part de la seva producció en un volum independent. Si obrim el focus, constatem que l'ambient assagístic afavoria la formalització en llibre. L'interès per part de Guansé envers *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*, que Rafael Tasis havia publicat el 1935, fou considerable. El febrer de 1936, des de *La Rambla*, dedicà tres textos consecutius al llibre de Tasis, i en feu referència en altres escrits. A més, Tasis no era l'únic que havia efectuat aquesta operació compiladora: Marià Manent havia donat a conèixer les seves *Notes sobre literatura estrangera*, i Maurici Serrahima, els *Assaigs sobre novel·la*, ambdós el 1934. Hi havia la publicació regular, bé que més espaïada en el temps (quatre volums entre 1926 i 1933) del *Breviari crític* de Manuel de Montoliu, i això sense comptar els assajos d'autors forans que s'havien difós a Catalunya, com els d'Henri Massis (*Réflexions sur l'art du roman*, 1927), d'André Maurois (*Magiciens et logiciens*, 1935) o fins i tot de Bernard Grasset (*La Chose littéraire*, 1929) —aquest últim escrit des de la perspectiva editorial—, traduït el mateix any per Just Cabot amb el títol *El món dels llibres*.

Per altra banda, comptem amb dues obres de Guansé indicatives del grau de maduresa assolit pel seu pensament al voltant de la literatura. En primer lloc, sabem que cap a 1932 escriví

l'assaig teòric *Notes sobre l'art d'escriure*, que havia de veure la llum a la Col·lecció Popular Barcino però que romangué inèdit. Tot i no tractar-se d'un aplec d'articles sinó d'un assaig d'estilística literària, constitueix una evidència que l'espai periodístic ja no podia copsar en tota la seva dimensió la capacitat expositiva de Guansé.⁸ En segon lloc, el 1934 havia publicat a la Biblioteca Catalana d'Autors Independents d'Eusebi Isern i Dalmau el llibre *Per Catalunya!*, dedicat a contrarestar les propostes pedagògiques que Carles Rahola havia donat a conèixer el 1933 a l'editorial gironina Dalmau Carles, Pla.⁹ L'èxit remarcable de l'opuscle, d'estil àgil i afany polèmic, hauria pogut ésser un esperó perquè Guansé s'aventurés en empreses més ambicioses.

Sembla que Guansé havia, com a mínim, projectat una obra d'aquestes característiques. El mes de setembre de 1934, la secció «Notes i notícies» de *L'Opinió* n'aportava dades aclaridores: «Domènec Guansé, el novel·lista i crític teatral, ens dona l'agradable sorpresa d'ésser més treballador cada dia. Darrerament hem sabut que, a més de la novel·la *Una nit*, prepara una biografia de Pompeu Fabra per als "Quaderns Blaus" i un extens "Panorama" de les nostres lletres per a una col·lecció que ha rebut darrerament considerables lloances».¹⁰ La informació confirma la voluntat de l'autor de fer una aproximació crítica a la literatura catalana per una via diferent que la de la ressenya periodística. Un any més tard, hom en torna a parlar, en conversa amb Jordi Jou des de les pàgines de *La Humanitat*, en uns termes encara més aclaridors:

—I de llibre, no en prepareu cap?

—He pensat, de dalt a baix, un panorama de la literatura catalana d'aquests dotze darrers anys.

—Això sí que no serà massa pel gran públic!

—És al gran públic, precisament, que el destino. Seria un llibre molt picant, entre la crítica i l'anècdota. Penseu que, en aquests dotze anys, si he llegit tots els llibres, he conegut tots els autors...

8. L'única aproximació sobre aquesta obra inèdita es troba a Montserrat CORREGER, «Estudi introductori», dins: Domènec Guansé, *Laberint*. Tarragona: Arola, 2003, p. 23-27.

9. Domènec GUANSÉ, *Per Catalunya! Contra una antologia escolar*. Barcelona: BCAI, 1934.

10. «Notes i notícies», *L'Opinió*, 12-IX-1934, p. 18.

—Però potser no trobaríeu editor.

—Ja el tinc. Si l'escric, serà per a la BCAI, la biblioteca que dirigeix, impulsa i paga el meu gran amic Isern Dalmau, un dels esperits més interessants de la Catalunya d'avui.¹¹

I passats uns mesos, se'n torna a tenir notícia. El març de 1936 Guansé entrevista Eusebi Isern i Dalmau per a *La Rambla* i, entre altres qüestions, comenten la forta embranzida amb què havia començat la Biblioteca Catalana d'Autors Independents, que contrasta amb la inactivitat dels darrers mesos. Al final de la conversa, però, és Isern qui gira les tornes i interroga Guansé demanant-li el següent: «—I vós, que parleu tant dels altres, ¿quan m'enllestireu aquell *Panorama de la literatura catalana actual?*... ¿Quan em fareu aquell llibre sobre els apòstates?». Guansé ofereix una resposta oberta que clou l'entrevista de manera ambigua («—Tot vindrà!»). D'aquest projecte, però, ja no se'n torna a tenir esment.¹²

Quant a «aquell llibre sobre els apòstates» que Isern li reclamava, també és l'anterior conversa amb Jordi Jou la que forneix més dades reveladores:

—En tinc també mig pensat un altre. Però seria qüestió de documentar-me molt: Es diria *Els Apòstates*, i seria un estudi dels escriptors i polítics catalans que s'han passat a l'enemic. Començaria amb Feliu i Codina i acabaria amb Eugeni d'Ors o amb Anguera de Sojo.

—Aquest sí que seria un llibre dramàtic i popular!

—Seria, sobretot, una revisió del catalanisme; un examen de les causes que han produït les apostasies. Que certament, els apòstates no han tingut mai raó, perquè no hi ha raó mai contra el propi país, ni tan sols per a renunciar-hi. Però de vegades l'atmosfera ací, s'ha fet tan irrespirable!...¹³

11. Jordi JOU, «Converses breus. Domènec Guansé», *La Humanitat*, 20-x-35, p. 5.

12. Domènec GUANSÉ, «Vida literària. L'obra de la B. C. A. I.», *La Rambla*, 9-III-1936, p. 2.

13. Jordi JOU, «Converses breus. Domènec Guansé», art. cit. És probable que l'article sobre Eugeni d'Ors aparegut a *La Rambla* el 1936 formi part del projecte, tot i valorar-hi positivament *La Ben Plantada*. Vegeu Domènec GUANSÉ, «El misteri de *La Ben Plantada*», *La Rambla*, 2-VI-1936, p. 3.

És molt probable que Isern i Dalmau, animat per l'èxit de *Per Catalunya!*, i convençut que Guansé era la persona adequada per passar comptes amb les personalitats polèmiques del món intel·lectual i cultural, li encarregués ambdós projectes. I és fins i tot plausible imaginar que van ser quelcom més que una simple idea. Guansé en degué redactar algunes parts, tenint en compte que la premsa recull tres al·lusions directes a aquest «Panorama» de la literatura catalana i dos articles a *Mirador* sobre els anomenats apòstates, que apareixen just un mes abans que Guansé en parli a *La Humanitat*.¹⁴ Malgrat tot, cap dels dos llibres no va arribar a concretar-se. I per això estem convençuts que amb la present antologia no traïm l'esperit de l'autor, ans, ben al contrari, en rescabalem una voluntat que no es congruïa.

Criteris de selecció i edició

La tria selectiva d'entre l'extensíssima producció crítica de Domènec Guansé anterior a 1936 obliga a forçar determinades absències. Per evitar d'excedir-nos en la fragmentació temàtica, hem optat per agrupar els articles en tres blocs i organitzar-los cronològicament. S'il·lustra, així, l'evolució de Guansé i s'afavoreix, des d'una òptica global, la comprensió històrica de la narrativa catalana del període. No cal dir que la divisió pretén il·luminar per al lector el marc general que delimita l'activitat de Guansé, però en realitat es tracta de tres línies indestriables que es retroalimenten i presenten creuaments constants. En darrer terme, ens ha guiat la preferència personal a l'hora de bandejar o privilegiar uns textos o uns altres.

El primer bloc s'ocupa de narradors i novel·listes catalans. El segon aplega una petita selecció il·lustrativa de l'atenció dispensada per Guansé a formes prosístiques no fictionals, com les biografies o els llibres de viatges, considerant de manera preferent que Guansé provi de traçar línies de contacte amb la narrativa. El tercer, finalment, tracta aspectes socioculturals de caràcter

14. L'estiu de 1935 Guansé publica a *Mirador* dos extensos articles amb aquest títol: «Els apòstates. El cas Feliu i Codina. Feliu i Codina a Catalunya», *Mirador*, núm. 340 (22-VIII-1935), p. 5, i «Els apòstates. El cas Feliu i Codina. Feliu i Codina a Madrid», *Mirador*, núm. 342 (5-IX-1935), p. 5, 8.

divers. S'hi recullen reflexions sobre públic, mercat editorial i premis literaris, així com també sobre models estètics.

La totalitat dels articles es va publicar a les capçaleres en què Domènec Guansé tenia col·laboració, i només un dels textos, el dedicat a *Camins de França*, va ser recuperat el 1994 en una edició per al gran públic amb motiu del centenari del naixement de l'autor.¹⁵ La funció d'aquesta antologia, doncs, és facilitar-ne l'accés tant al lector mitjà interessat en la cultura catalana com a l'estudiós que vol aprofundir en les vicissituds de la literatura d'entreguerres.

És seguint aquest propòsit que optem per intervenir mesuradament en els textos, bo i respectant-ne fins allà on és possible la versió publicada. S'hi han mantingut solucions lèxiques en desús en l'àmbit formal, així com interferències vives en la llengua de l'època i estructures gramaticals vacil·lants, no normatives o avui només acceptades en registres informals. Quant a la puntuació, tot i conservar-ne certes solucions discutibles en benefici de la idiosincràsia estilística guanseniana, hem tendit a seguir la norma vigent, sobretot pel que fa a l'ús de les comes. Breu: ens hem limitat, bàsicament, a aplicar un principi regularitzador en l'ortografia i la morfosintaxi, en els usos actuals de majúscules i minúscules, i també en guions, cometes i cursives. Hem actualitzat els noms propis segons la forma avui acceptada, i hem esmenat els errors tipogràfics i els lapsus evidents. Restituïm entre claudàtors les llacunes inferibles pel context, i en una sola ocasió hi ha un salt de caixa a l'original del periòdic, que assenyalem degudament, també entre claudàtors. Les notes a peu de pàgina que hi consten pertanyen a l'autor.

ANTONI ISARCH

15. Vegeu «*Camins de França*, de Joan Puig i Ferrer», dins: Domènec GUANSÉ, *De Maragall a l'exili. Assaigs de crítica literària*. Introducció i edició d'Albert Manent. Tarragona: El Mèdol, 1994, p. 47-53.

L'aportació de Domènec Guansé en el camp de la crítica és fonamental per explicar el sentit i la funció de la novel·la catalana dels anys vint i trenta. L'autor és un dels agents més destacats del nou sistema literari posterior al noucentisme, gràcies a la seva activitat des de tribunes capdavanteres com la *Revista de Catalunya*, *La Publicitat* o *La Rambla*.

El seguiment de la dinàmica literària permet a Guansé traçar una vasta i completa evolució de la narrativa autòctona, per la qual circulen els noms més destacats, com Joan Puig i Ferrer, Carles Soldevila, Josep Pla, Maria Teresa Vernet, Miquel Llor o Aurora Bertrana, entre d'altres. Però a més, el tarragoní es fa ressò d'altres formes prosístiques en voga —biografies o llibres de viatges— i reflexiona amb perspicàcia sobre aspectes diversos de la vida editorial.

Panorama crític de la narrativa catalana d'entreguerres presenta una selecció rellevant d'aquesta producció escrita entre 1920 i 1936, i ofereix al lector el retrat efervescent d'una etapa cultural decisiva del segle XX.

La present edició és a cura d'Antoni Isarch, professor associat al Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i autor de la monografia *El batec de l'època. Domènec Guansé i el periodisme (1918-1936)* (2021).

ISBN 978-84-9191-224-8

525

BIBLIOTECA

SERRA

D'OR